

**PUBLIC REVENUES AND PUBLIC EXPENDITURES ANALYSIS IN SOUTHEAST
EUROPEAN COUNTRIES**

Vladan Vučić

Faculty of Law, Security and Management "Konstantin Veliki", Niš, Serbia, vladan.vucic@gmail.com

Ivana Marinović Matović

Addiko Bank AD Belgrade, Serbia, ivana.m.matovic@gmail.com

Zorana Kostić

Faculty of Sciences and Mathematics, Niš, Serbia, zoksinis@gmail.com

*The research has been supported by Ministry of Education, Science and
Technology, Republic of Serbia, Project No. 179066*

Abstract: There has been a trend of increasing public expenditures in the countries of the region over a long period of time, which is in line with the ongoing trends at the global level. This implies that the movement of public expenditures is intensively increasing, to greater or lesser extent, in almost all European countries, so that public revenues are not following the level of public expenditures. Excessive budget deficits and stressed public debt are the result of over-spending relative to collected funds from tax and non-tax forms. In the last two decades, countries in the region have had a negative gap between the share of public expenditures in gross domestic product and the share of public revenues in gross domestic product. The negative gap is not harmful itself, if government expenditures are directed towards productive investment activities, implying that the government spending component has a rational character. However, this was not the case with countries in the region where the neoliberal concept has become more significant, which was in line with global trends. Premature market opening and lengthy transition process have influenced on unbalanced ratio of public revenues and public expenditures, which has had an impact on the overall economic situation in most of Southeast European countries. The role of policy makers has often been reflected in revenue-side interventions through the introduction of new tax forms, as well as, through borrowing. Exhaustion of the revenue side implies, at the same time, a reluctance to carry out structural reforms on the expenditure side, thus relaxing the state budget position. The problems of distorted relations between public expenditures and public revenues have not been solved in the direction of reducing irrational spending, but solutions have been sought on the revenue side through taxes and borrowing. Undoubtedly, this had effects on the private sector, which was often subordinate to the public sector. Although the public sector comprises a significant number of people, it is necessary to provide an appropriate business environment in order to achieve positive effects regarding to intensive production and export growth. The paper examines and measures the share of public revenues and public expenditures in the gross domestic product in Republic of Serbia and several countries in Southeast Europe. Managing public revenues and public expenditures is one of the fundamental issues and challenges in contemporary public finance management. This primarily refers to their optimal share in gross domestic product in order to achieve positive effects on the economic flows in a particular country. Based on the conducted research, the paper indicates that there is a statistically significant difference between the average share of public revenues and public expenditures in the gross domestic product of the analyzed Southeast European countries for the period from 2008. to 2019. The main aim of this paper is to show that maintaining fiscal stability in the future period is a key challenge in implementing the economic growth model, which should be based on increasing investment levels, knowledge, innovation and convergence to European income level. Managing the state of public finances is a key issue for every country, due to only in the context of healthy public expenditures and public revenues relations, Southeast European countries can achieve economic progress and keep up with the most developed European Union member states.

Keywords: Public Revenues, Public Expenditures, Fiscal Consolidation, Southeast European countries

ANALIZA JAVNIH PRIHODA I JAVNIH RASHODA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNEEVROPE

Vladan Vučić

Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki", Niš, Serbia, vladan.vucic@gmail.com

Ivana Marinović Matović

Addiko Bank AD Belgrade, Serbia, ivana.m.matovic@gmail.com

Zorana Kostić

Prirodno-matematički fakultet, Niš, Srbija, Niš, zoksinis@gmail.co

Apstrakt: U dužem vremenskom periodu prisutan je trend narastajućih javnih rashoda u zemljama u regionu, što je u skladu sa permanentnim tendencijama na svetskom nivou. To podrazumeva da kretanje javnih rashoda intenzivno raste, u manjoj ili većoj meri, u skoro svim zemljama, pri čemu javni prihodi ne prate nivo javnih rashoda. Preveliki budžetski deficiti i naglašeni javni dugovi rezultat su prekomerne potrošnje u odnosu na prikupljena sredstva po osnovu poreskih i neporeskih oblika. U poslednje dve decenije države u regionu imale su negativan jaz između učešća javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu u odnosu na učešće javnih prihoda u bruto domaćem proizvodu. Negativan jaz sam po sebi nije štetan ukoliko su državni rashodi usmereni u produktivne investicione aktivnosti, što implicira da komponenta državne potrošnje poprima racionalni karakter. Međutim, to nije bio slučaj sa zemljama u regionu gde je neoliberalni koncept postao sve značajniji što je bilo u skladu sa globalnim trendovima. Prerano otvaranje tržišta i dugotrajni procesi tranzicije uticali su na nebalansiran odnos javnih prihoda i javnih rashoda što se odrazilo na ekonomsko stanje u većini ovih zemalja. Uloga kreatora politika često se ogledala u intervencijama na strani prihoda putem uvođenja novih poreskih oblika, kao i putem zaduživanja. Iscrpljivanje prihodne strane podrazumeva istovremeno i nespremnost da se izvrše strukturne reforme na rashodnoj strani i time relaksira budžetska pozicija države. Problemi narušenih odnosa javnih rashoda i javnih prihoda nisu rešavani u pravcu smanjivanja neracionalne potrošnje, već su rešenja tražena na strani prihoda kroz poreze i zaduživanja. To je nesumnjivo imalo efekte na privatni sektor privrede koji je često bio u podređenom odnosu u odnosu na javni sektor. Iako javni sektor obuhvata značajan broj ljudi, neophodno je omogućiti privredi odgovarajući ambijent za poslovanje kako bi se ostvarili pozitivni efekti u pravcu intenzivnog rasta proizvodnje i izvoza. U radu je izvršeno istraživanje koje uključuje ispitivanje i merenje učešća javnih prihoda i javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu Srbije i zemalja u regionu. Upravljanje javnim prihodima i javnim rashodima predstavlja jedno od fundamentalnih pitanja i izazova u savremenim javnim finansijama. Tu se, prvenstveno, misli na optimalno određivanje njihovog učešća u bruto domaćem proizvodu kako bi se ostvarili pozitivni efekti na ekonomske tokove određene zemlje. Na osnovu izvršenog istraživanja u radu se ukazuje da postoji statistički značajna razlika između prosečnog učešća javnih prihoda i javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu analiziranih zemalja Jugoistočne Evrope za period 2008-2019. godine. Cilj rada je da ukaže da je u narednom periodu održanje fiskalne stabilnosti ključni izazov u sprovođenju modela ekonomskog rasta koji treba da bude zasnovan na povećanju nivoa investicija, znanju i inovacijama uz konvergenciju sa EU u pogledu nivoa dohotka. Sređivanje stanja javnih finansija predstavlja ključno pitanje za svaku zemlju u regionu, jer samo u uslovima zdravih relacija javnih rashoda i javnih prihoda zemlje mogu ekonomski napredovati i ići u korak sa zemljama članicama EU.

Ključne reči: javni prihodi, javni rashodi, fiskalna konsolidacija, zemlje Jugoistočne Evrope.

1. UVOD

Brojni pokazatelji nedvosmisleno pokazuju da u svetu postoji tendencija stalnog porasta javnih rashoda, kako u apsolutnom, tako i u relativnom smislu. Na dinamiku stalnog rasta javnih rashoda deluju mnogi činioci. Pre svega, logično je da sa porastom nacionalnog dohotka jedne zemlje rastu i javni rashodi, ali se dešava da javni rashodi rastu i u situaciji kada nacionalni dohodak opada. U savremenoj finansijskoj literaturi i praksi postoji veliki broj autora koji se bave pitanjem uzroka koji izazivaju stalni rast javnih rashoda. Postoji nekoliko osnovnih uzroka koji izazivaju stalni rast javnih rashoda: vojno-politički uzrok, državna intervencija u oblasti privrede, socijalni uzrok, obrazovni uzrok, izgradnja objekata infrastrukture. Za savremenu ekonomsku teoriju i praksu nije najvažnije pitanje odrediti granicu javnih rashoda već problem efikasne raspodele i racionalne alokacije javnih rashoda, kao i njihovi ekonomsko-socijalni efekti koje izazivaju transferni budžetski rashodi (Đurović-Todorović & Đorđević, 2019, p. 76).

U savremenoj ekonomskoj teoriji planiranje javnih rashoda ima prioritet u odnosu na javne prihode, čiji se nivo determiniše shodno stepenu definisanih rashoda za finansiranje potreba društva. Učešće javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu mora biti na prihvatljivom nivou, kako potrošnja ne be imala negativne implikacije na

ekonomski rast (Kalaš et al., 2018, p.35). S tim u vezi Folster i Henrekson (2001) potvrđuju da veće učešće javnih rashoda doprinosi smanjenju ekonomskog rasta pri čemu njihovo povećanje od 10% rezultira usporavanjem ekonomije za 0,8%. Slično, Christie (2011) navodi da 1% povećanje javnih rashoda smanjuje realni ekonomski rast za 0,07%. Javni rashodi predstavljaju relevantnu kategoriju čiji se efekti manifestuju na potrošnju i ekonomski rast, kao i na zaposlenost (Kalaš et al., 2018, p. 35).

Primetna je konstantna tendencija rasta javnih rashoda u svetu, što se naročito odnosi na period II svetskog rata i posleratni period. Meltzer i Richard (1981) navode da su javna potrošnja i porezi porasli u većini zemalja u poslednjih trideset i više godina. Učešće javnih rashoda prelazi 50% bruto domaćeg proizvoda u pojedinim zemljama, što dovoljno govori o narastajućem značaju ovog indikatora.

Prilikom utvrđivanja učešća javnih rashoda neophodno je imati u vidu i nivo javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu. Neophodno je sinhronizovati upravljanje prihodnom i rashodnom stranom kako se država ne bi suočila sa problemom prekomernog budžetskog deficita (Fatas & Mihov, 2006). Naime, postoji nekoliko teorijskih stavova koji analiziraju potencijalnu kauzalnost između javnih prihoda i javnih rashoda. Pre skoro četrdeset godina Friedman (1978) je definisao hipotezu "oporezuj-troši" koja podrazumeva da promene u javnim prihodima dovode do promena u javnim rashodima. Imajući u vidu da je u većini zemalja u svetu struktura javnih prihoda dominantno fokusirana na poreske prihode, značaj definisanja optimalnog poreskog opterećenja je sve veći. Ova hipoteza ukazuje da povećanje poreza može rezultirati rastom javnih rashoda i time izazvati negativne efekte na budžet, pri čemu je ona dobila na težini 80-ih godina prošlog veka kada je došlo do eskalacije budžetskog deficita u SAD (Payne, 2003).

Suprotno tome, Peacock i Wiseman (1979) navode hipotezu "troši-oporezuj" koja podrazumeva da promene u javnim rashodima dovode do promena javnih prihoda. To znači da je prisutna jednosmerna uzročnost koja se kreće od javnih rashoda ka javnim prihodima. Takođe, prisutna je i teza o odsustvu kauzalnosti između kretanja javnih prihoda i javnih rashoda. Nakon ove dve teorijske koncepcije, profilisala se fiskalna sinhronizacija koja uključuje dvosmernu uzročnost između javnih prihoda i javnih rashoda (Kalaš et al., 2018, p. 36).

2. DINAMIKA JAVNIH PRIHODA I JAVNIH RASHODA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Kako bi se izvršila empirijska analiza javnih prihoda i javnih rashoda, neophodno je utvrditi trend njihovog procentualnog učešća u bruto domaćem proizvodu. Analizirajući trend datog indikatora može se uočiti da su javni prihodi iznad 40% bruto domaćeg proizvoda u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji. Učešće javnih prihoda u Bugarskoj je iznad 30% bruto domaćeg proizvoda, dok je istovremeno u Albaniji i Makedoniji učešće javnih prihoda najniže i kreće se ispod 30% bruto domaćeg proizvoda u posmatranom periodu od 2008-2019. godine. Rezultati su pokazali da su prosečni javni prihodi najviši u Bosni i Hercegovini, gde je zabeleženo njihovo učešće od 43,84% bruto domaćeg proizvoda. S druge strane, Albanija ima najmanje prosečno učešće javnih prihoda od 26,27% bruto domaćeg proizvoda u posmatranom periodu. Maksimalna vrednost javnih prihoda ostvarena je u Crnoj Gori 2008. godine, kada je njihovo učešće iznosilo 48,80% bruto domaćeg proizvoda (tabela 1).

Tabela 1. Dinamika javnih prihoda (JP) i javnih rashoda (JR) u zemljama Jugoistočne Evrope u periodu 2008-2019. godine (% BDP-a)

Zemlja	Pokazatelj	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Albanija	JP % BDP	26.84	26.09	25.86	25.40	24.78	23.97	26.27	26.44	27.37	27.48	27.44	27.32
	JR % BDP	31.72	32.67	29.38	28.92	28.22	29.19	31.72	30.51	29.13	28.86	29.58	29.24
BiH	JP % BDP	45.50	43.66	45.43	43.69	44.24	43.24	43.39	43.24	42.66	43.28	43.92	43.89
	JR % BDP	49.40	49.00	49.49	46.42	46.92	45.04	46.27	43.44	42.31	41.35	42.61	43.65
Bugarska	JP % BDP	36.22	33.00	30.83	30.25	32.32	33.75	33.65	34.96	34.70	34.03	34.92	34.90
	JR % BDP	33.49	33.86	34.60	32.09	32.75	35.50	37.29	37.75	33.14	33.18	35.90	35.37
Hrvatska	JP % BDP	41.95	41.57	41.16	40.89	41.73	42.79	42.68	44.51	46.26	47.03	46.46	46.46
	JR % BDP	44.71	47.56	47.33	48.71	47.03	48.05	48.03	47.86	47.11	46.42	46.98	46.80
S Makedonija	JP % BDP	32.83	30.93	30.10	29.38	29.45	27.83	27.51	28.74	28.21	28.95	28.81	28.91
	JR % BDP	33.76	33.56	32.51	31.85	33.25	31.67	31.71	32.22	30.89	31.67	31.84	32.05
Crna Gora	JP % BDP	48.80	44.62	41.77	38.54	39.86	41.33	43.51	40.38	41.29	41.02	43.46	42.56
	JR % BDP	51.09	51.33	46.64	45.27	45.70	45.82	44.20	46.6	47.51	48.10	46.37	44.73
Srbija	JP % BDP	41.53	39.81	39.93	38.23	39.35	37.86	39.69	40.35	41.74	42.63	40.96	40.97
	JR % BDP	43.42	43.44	43.62	42.37	46.11	43.17	45.92	43.96	42.93	41.46	41.23	41.21

Izvor: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weoselgr.aspx>

Minimalna vrednost javnih prihoda ostvarena je u Albaniji 2013. godine, kada je njihovo učešće iznosilo 23,97 bruto domaćeg proizvoda. Neophodno je naglasiti da je u posmatranom periodu učešće javnih prihoda poraslo u Albaniji i Hrvatskoj, dok je u ostalim zemljama zabeležen opadajući trend (tabela 1).

Albanija i Makedonija takođe imaju daleko manje prosečno učešće javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu. U posmatranom periodu u Albaniji prosečno učešće javnih rashoda iznosilo je 29,92%, bruto domaćeg proizvoda, dok je u Makedoniji 32,24% bruto domaćeg proizvoda. Veliko učešće javnih rashoda zabeleženo je u većini zemalja, osim Albanije i Makedonije gde se učešće javnih rashoda kretalo blizu 30% bruto domaćeg proizvoda (tabela 2). Kada je reč o javnim rashodima, najveće prosečno učešće je zabeleženo u Hrvatskoj (47,21%), pri čemu je sličan trend primetan i u Crnoj Gori (46,94%) i Bosni i Hercegovini (45,49%). Prosečno učešće javnih rashoda kretalo se iznad 45% u ovim zemljama, dok je s druge strane, najmanje prosečno učešće ostvareno u Albaniji (29,91% bruto domaćeg proizvoda). Kao kod javnih prihoda, maksimalna vrednost javnih rashoda prisutna je u Crnoj Gori i to 2008. godine kada su iznosili 51,34% bruto domaćeg proizvoda. Najveća vrednost prisutna je u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori sa aspekta posmatranja minimalnih i maksimalnih vrednosti javnih prihoda i javnih rashoda. Maksimalna vrednost javnih rashoda ostvarena je u Crnoj Gori 2009. godine, kada je njihovo učešće iznosilo 51,34% bruto domaćeg proizvoda. Minimalna vrednost javnih rashoda ostvarena je u Albaniji, kada je njihovo učešće 2012. godine iznosilo 28,22% bruto domaćeg proizvoda. Primetno je da je prosečan nivo javnih rashoda iznad javnih prihoda u svim zemljama pri čemu je najveći negativan jaz evidentiran u Crnoj Gori (iznad 4% bruto domaćeg proizvoda). Takođe, razlika između učešća javnih prihoda i javnih rashoda u periodu od 2008-2019. godine je negativna i iznad 3% u Albaniji i Hrvatskoj. U Srbiji iznosi 2,97%, Makedoniji 2,94%, dok je najniži negativan jaz ostvaren u Bosni i Hercegovini 1,64% i Bugarskoj 1,15% bruto domaćeg proizvoda u periodu od 2008-2019. godine (tabela 2).

Tabela 2. Prosečna vrednost, minimalne i maksimalne vrednosti javnih prihoda i javnih rashoda u zemljama Jugoistočne Evrope u periodu 2008-2019. godine (% BDP-a)

Zemlje	Albanija	BiH	Bugarska	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Srbija
Javni Prihodi							
Prosek	26,27	43,84	33,62	42,26	43,62	29,30	40,25
Minimum	23,98	42,66	30,25	38,54	40,89	27,52	37,86
Maksimum	27,48	45,50	36,22	48,80	47,03	32,83	42,64
Javni Rashodi							
Prosek	29,92	45,49	34,57	46,94	47,21	32,24	43,23
Minimum	28,23	41,35	32,09	44,20	44,72	30,89	41,21
Maksimum	32,68	49,40	37,29	51,34	48,71	33,76	46,11

Izvor: (Kalaš, Jakšić, & Mijić, 2018, p. 39); <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weorept.aspx>

U posmatranom periodu na osnovu podataka u tabeli 3. primetno je da su u svim državama javni rashodi bili veći u odnosu na ostvarene javne prihode. Primetno je da postoji korelacija između navedenih varijabli (tabela 3).

Tabela 3. Prosečna pokrivenost javnih rashoda javnim приходima u zemljama Jugoistočne Evrope u periodu 2008-2019. Godine

Zemlje	Albanija	BiH	Bugarska	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Srbija
Javni prihodi/Javni rashodi (index)	0,87	0,96	0,97	0,90	0,92	0,90	0,93

Izvor: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weorept.aspx>

Najmanja pokrivenost javnih rashoda javnim приходima u posmatranom periodu od 2008-2019. godine bila je u Albaniji (0,87), zatim u Crnoj Gori i Makedoniji (0,90), Hrvatskoj (0,92), Srbiji (0,93), dok je najveća pokrivenost javnih rashoda javnim приходima bila u Bosni i Hercegovini (0,96) i Bugarskoj (0,97).

3. POSTKRIZNI MAKROEKONOMSKI BILANS ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

Konačni cilj ekonomske politike treba da predstavlja povećanje bruto domaćeg proizvoda kao i smanjivanje jaza u bruto domaćem proizvodu po glavi stanovnika između posmatranih zemalja i zemalja članica EU.

Tabela 4. Postkrizni makroekonomski bilans zemalja Jugoistočne Evrope u periodu 2008-2019. godine

Zemlja	Pokazatelj	2008	2009	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019
Albanija	Javni dug %BDP-a	55.14	59.66	57.72	62.14	71.99	73.30	71.24	71.33	68.50
	Platni bilans	-15.80	-15.95	-11.29	-10.15	-10.79	-7.57	-7.17	-6.67	-6.66
BiH	Javni dug %BDP-a	30.88	35.06	42.75	43.41	44.99	44.04	40.97	39.30	38.37
	Platni bilans	-14.07	-6.41	-6.04	-8.65	-7.40	-5.07	-5.21	-5.91	-6.52
Bugarska	Javni dug %BDP-a	14.72	14.57	14.08	16.66	26.42	27.35	23.92	23.58	22.85
	Platni bilans	-22.12	-8.33	-1.72	-0.85	0.08	2.26	4.49	2.95	2.25
Hrvatska	Javni dug %BDP-a	39.56	48.96	58.15	70.57	85.78	82.73	78.41	75.46	72.57
	Platni bilans	-8.78	-5.1	-1.10	-0.11	1.97	2.526	3.70	2.97	2.14
S. Makedonija	Javni dug %BDP-a	20.64	23.56	24.06	33.66	38.01	39.53	39.25	41.19	42.21
	Platni bilans	-12.80	-6.77	-2.02	-3.16	-0.50	-2.72	-1.32	-1.46	-1.79
Crna Gora	Javni dug %BDP-a	34.18	43.68	45.00	56.87	63.36	66.38	67.49	69.72	66.50
	Platni bilans	-49.47	-27.73	-22.72	-18.47	-15.20	-18.08	-18.94	-19.04	-17.82
Srbija	Javni dug %BDP-a	32.37	35.95	43.67	57.87	71.94	73.06	61.47	58.52	55.08
	Platni bilans	-21.05	-6.24	-6.36	-11.47	-5.95	-3.10	-4.64	-4.45	-4.09

Izvor: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weorept.aspx>

Ukoliko posmatramo nivo javnog duga opšte države (tabela 4), kao fiskalni pokazatelj, u 2019. godini on je najveći u Hrvatskoj (72,57%) ali istovremeno ona je ostvarila i pozitivan saldo platnog bilansa (2,14%), što je značajno sa aspekta finansijske likvidnosti i solventnosti države. U odnosu na posmatrane zemlje u 2019. godini samo je još Bugarska ostvarila pozitivan saldo platnog bilansa (2,25%) dok ostale zemlje imaju negativan rezultat platnog bilansa. Deficit platnog bilansa u 2019. godini je najveći u Crnoj Gori (-17,82%), zatim u Albaniji (-6,66%), Bosni i Hercegovini (-6,52%), Srbiji (-4,09) i Severnoj Makedoniji (-1,79%). Javni dug iznad 60% bruto društvenog proizvoda u 2019. godini imaju Albanija (68,50%) i Crna Gora (66,50%). Najniži nivo javnog duga ima Bugarska (22,85%), nivo javnog duga u Bosni i Hercegovini 38,37%, Severnoj Makedoniji 42,21% dok je u Srbiji na kraju 2019. godine na nivou od 55,08% bruto domaćeg proizvoda. U periodu od 2016-2019. godine Srbija je ostvarila najbrže smanjenje nivoa javnog duga u odnosu na posmatrane zemlje (sa 73,06% u 2016. godini na 55,08% u 2019. godini).

U poslednjih pet godina primetno je poboljšanje fiskalnog okvira u Srbiji što je rezultat sprovedene fiskalne konsolidacije koja je egzistirala na principu intenzivnijeg redukovanja potrošnje i blagog povećanja prihoda (tabela 5). Srbija je u 2017. i 2018. godini ostvarila napredak kada je reč o razvoju funkcionalne tržišne privrede. Merama fiskalne konsolidacije stabilizovani su ključni makroekonomski agregati, eliminisan je budžetski deficit, započete su reforme tržišta rada, sistema penzionog osiguranja, državne administracije i konačno je u centar ekonomske politike dospelo dugoročno održivi rast. Osnove rasta su čvrste i očuvane je makroekonomska stabilnost. U 2019. godini rast je na nivou prethodne godine. Potrebno je ubrzati prognozirani i ostvareni rast za bržu konvergenciju sa razvijenim zemljama EU. Danas Srbija ostvaruje fiskalni suficit, postoji cenovna stabilnost, a nivo investicija, naročito stranih, povećan je za čitavih 2,5 pp, mereno u odnosu na bruto domaći proizvod (Jakopin, 2019, p. 10).

Tabela 5. Postkrizni makroekonomski bilans Republike Srbije u periodu 2008-2018. godine

	2008	2009	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BDP (mlrd. EUR)	35,7	32,5	33,7	36,4	35,5	35,7	36,7	39,2	42,8
BDP (stope u %)	5,7	-2,7	-0,7	2,9	-1,6	1,8	3,3	2,0	4,3
BDP pc EUR	4.859	4.438	4.667	5.083	4.973	5.034	5.203	5.581	5.740
Zaposleni (u hilj.)	2.082	1.985	1.886	1.865	1.845	1.896	1.914	1.977	2.053
Neto zarade (realni rast u %)	3,9	0,2	1,1	-1,5	-1,5	-2,1	2,5	0,9	3,9
Bruto investicije (stope rasta u %)	8,1	-22,5	13,9	-12,0	-3,4	4,9	5,4	7,3	9,8
Bruto investicije (% BDP)	23,7	18,7	20,2	16,5	15,9	16,8	16,9	17,7	18,6
Neto izvoz (% BDP)	-24,3	-15,6	-16,4	-10,6	-10,3	-8,2	-6,0	-7,7	-9,7
Strane direktne investicije (% BDP)	7,0	6,4	2,2	3,6	3,5	5,1	5,2	6,2	7,5
Fiskalni rezultat (% BDP)	-2,5	-4,2	-6,4	-5,1	-6,2	-3,5	-1,2	1,1	0,6

Izvor: (Jakopin, 2019, p. 10).

Doslednim sprovođenjem fiskalne konsolidacije u periodu 2015-2018. godina smanjene su unutrašnje (a dobrim delom zahvaljujući sprovođenju 3-godišnjeg aranžmana iz predostrožnosti sa MMF-om) i spoljne makroekonomske neravnoteže. Prvi put od 2005. godine zabeležen je fiskalni suficit u 2017. godini (1,1% BDP) i 2018. godini (0,6% BDP). Na kraju 2018. godine deficit tekućeg računa platnog bilansa iznosio je 5,2% BDP. Makroekonomskoj stabilnosti značajno su doprinele SDI, prosečan priliv SDI u periodu 2015-2018. godine iznosio je 2,3 mlrd. EUR,

što je uticalo na pokrivenost platnog deficita. Apstrahujući činjenicu da još uvek nije član EU, Srbija ispunjava tri od pet kriterijuma konvergencije, koji su glavni uslov za ulazak u evrozonu. Naime, nivo javnog duga je ispod 60% BDP-a, kurs je stabilan, fiskalni deficit je ispod 3%. Inflacija je za samo promil iznad referentnih 1,9%, dok je prinos na dinarske 10-godišnje obveznice znatno iznad potrebnih 3,2% (Nikolić, 2019, str. 7). Posebno je značajan strukturni aspekt SDI, jer su, uglavnom, bile usmerene u izveznu prerađivačku industriju. Fiskalna disciplina i izbalansirane javne finansije doprinele su smanjenju javnog duga ispod kriterijuma iz Mastrohta (ispod 60% BDP), sa tendencijom daljeg smanjenja (sa 70% učešća javnog duga u BDP u 2015. godini na 53,8% krajem 2018. godine). Sličan pozitivan trend beleži i smanjenje učešća spoljnog duga. Pozitivni makroekonomski rezultati u periodu najviše su se odrazili na tržište rada. Povećan je broj zaposlenih, smanjena je stopa nezaposlenosti (sa 17,7% u 2015. na 12,9% u 2018. godini) a prosečan realni rast neto zarada u periodu 2016-2018. godine iznosio je 2,4%.

Održanje fiskalne stabilnosti u narednom periodu je ključni izazov u sprovođenju modela ekonomskog rasta koji treba da bude zasnovan na povećanju nivoa investicija, znanju i inovacijama uz konvergenciju sa EU u pogledu nivoa dohotka. Sređivanje stanja javnih finansija predstavlja ključno pitanje za svaku zemlju u regionu, jer samo u uslovima zdravih relacija javnih rashoda i javnih prihoda zemlje mogu ekonomski napredovati i ići u korak sa zemljama članicama EU. Društvo znanja počiva na mogućnosti i sposobnosti da se stvori novo znanje i da se kroz inovacije proizvoda, usluga i procesa, transformišu u ekonomsku vrednost i bogatstvo. Zato je pitanje merenja inovativnosti, kako država tako i preduzeća, u ovakvom dinamičnom okruženju od velikog značaja. Srbija i posmatrane zemlje Jugoistočne Evrope uglavnom imaju brže stope privrednog rasta u odnosu na prosek zemalja članica EU, ali je njihov inovacioni potencijal ispod proseka ove grupe zemalja. Kao glavni potencijal ovog regiona mogu se navesti inovacioni resursi i infrastruktura, odnosno ljudski resursi i solidan istraživački sistem, pa u narednom periodu treba preduzeti adekvatne mere za razvoj ovog potencijala koji će usloviti porast nivoa inovativnosti, a samim tim, i konkurentnosti privrede (Vučić et al., 2016, p. 408).

4. ZAKLJUČAK

Problemi narušenih odnosa javnih rashoda i javnih prihoda nisu rešavani u pravcu smanjivanja neracionalne potrošnje, već su rešenja tražena na strani prihoda kroz poreze i zaduživanja. To je nesumnjivo imalo efekte na privatni sektor privrede koji je često bio u podređenom odnosu u odnosu na javni sektor. Iako javni sektor obuhvata značajan broj ljudi, neophodno je omogućiti privredi odgovarajući ambijent za poslovanje kako bi se ostvarili pozitivni efekti u pravcu intenzivnog rasta proizvodnje i izvoza. Shodno tome, stvorili bi se uslovi za više stope privrednog rasta, čime bi se smanjilo učešće javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu i opterećenje na ekonomske tokove u zemlji.

U poslednjih pet godina primetno je poboljšanje fiskalnog okvira u Srbiji što je rezultat sprovedene fiskalne konsolidacije koja je egzistirala na principu intenzivnijeg redukovanja potrošnje i blagog povećanja prihoda. Konačni cilj ekonomske politike treba da predstavlja povećanje bruto domaćeg proizvoda kao i smanjivanje jaza u bruto domaćem proizvodu po glavi stanovnika između posmatranih zemalja i zemalja članica EU.

Na osnovu izvršenog istraživanja u radu se ukazuje da postoji statistički značajna razlika između prosečnog učešća javnih prihoda i javnih rashoda u bruto domaćem proizvodu analiziranih zemalja za period 2008-2019. godine. U radu se ukazuje da je održanje fiskalne stabilnosti u narednom periodu ključni izazov u sprovođenju modela ekonomskog rasta koji treba da bude zasnovan na povećanju nivoa investicija, znanju i inovacijama uz konvergenciju sa EU u pogledu nivoa dohotka. Sređivanje stanja javnih finansija predstavlja ključno pitanje za svaku zemlju u regionu, jer samo u uslovima zdravih relacija javnih rashoda i javnih prihoda zemlje mogu ekonomski napredovati i ići u korak sa zemljama članicama EU.

LITERATURA

- Christie, T.A.L. (2011). *Essays on Fiscal Policy and Economic Growth*, doctoral dissertation, Georgia State University, United States.
- Đurović-Todorović, J. & Đorđević, M. (2019). Javne finansije-teorija i praksa, *Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu*, 72-76.
- Fatas, A. & Mihov, I. (2006). The Macroeconomic Effects of Fiscal Rules in the United States, *Journal of Public Economics*, Vol. 90, No. 1-2, 108.
- Folster, S. & Henrekson, M. (2001). Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries, *European Economic Review*, Vol. 45, No. 8, 1501-1520.
- Friedman, M. (1978). The Limitations of Tax Limitation, *Policy Review*, 7-14.
- Jakopin, E. (2019). Privredni rast i investiciona konsolidacija javnih preduzeća u Republici Srbiji. in: Leković, V., Veselinović, P. (Ed.) *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije*, Kragujevac, Ekonomski fakultet, 3-31.

- Kalaš, B., Jakšić, D. & Mijić, K. (2018). Komparativna analiza državnih prihoda i državnih rashoda u zemljama regiona, *Finansije*, Broj 1-6/2018, 32-44.
- Kalaš, B., Mirović, V. & Andrašić, J. (2017). Struktura poreza u Republici Srbiji, *Finansije*, 7-18.
- Meltzer, A. & Richard, S. (1981). A Rational Theory of the Size of Government, *Journal of Political Economy*, Issue 89, 914-927.
- Nikolić, G. (2019). Twenty years since the launch of the euro: how much does Serbia meet the criteria for entry into euro area?, *Finansije*, Broj 1-6/2019, 7.
- Payne, E. (2003). A Survey of the International Empirical Evidence on the Tax-spend Debate, *Public Finance Review*, Issue 31, 302.
- Peacock, T. & Wiseman, J. (1979). Approaches to the Analysis of Government Expenditure Growth, *Public Finance Quarterly*, Issue 7, 3-23.
- Stojanović, B., Vučić, V. & Kostić, Z. (2019). Sistem državne pomoći u oblasti regionalnog razvoja u Republici Srbiji, in: Kostić, D. & Statev, S. (Ed.) *Regionalni razvoj i prekogranična saradnja*, Pirot, 423-433.
- Stojanović, B., Vučić, V. & Kostić, Z. (2019). Unapređenje sistema državne pomoći u Republici Srbiji, in: Kostić, D. & Statev, S. (Ed.) *Regionalni razvoj i prekogranična saradnja*. Pirot, 391-405.
- Vučić, V., Radukić, S. & Jovanović, S. (2016). Inovacije u funkciji razvoja privrede Republike Srbije. in: Nešković, S. (Ed.) *Obrazovanje, pravo i bezbednost u funkciji razvoja društva*, Constantine Magnus Naissus 2016, Niš: Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" Niš, 407-417.
- <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/weorept.aspx>